

PSR po czterech latach rozwoju i czterech festiwalach racjonalistycznych

Autor tekstu: **Mariusz Agnosiewicz**

IV Festiwal Racjonalistyczny zorganizowany w trybie nadzwyczajnym w Warszawie, na terenie Wydziału Biologii UW, już w trzy miesiące po festiwalu krakowskim z grudnia 2008, zakończył się sukcesem.

Dla PSR najważniejsze jest to, że dokonano szeregu ważnych zmian w statucie oraz wybrano nowego prezesa.

Uchwaliliśmy zmiany statutowe przekształcające PSR w OPP czyli organizację pożytku publicznego, co umożliwi nam w przyszłym roku pozyskiwanie 1% podatku od naszych członków i sympatyków, a tym samym będzie dodatkowym źródłem finansowania działalności.

Od 21 marca do PSR należeć mogą również osoby od 16 lat. Obniżyliśmy tym samym dolną granicę wieku z 18 na 16 lat, co jest wyrazem uznania dla naszych młodzieżówek.

Jednocześnie zaostrożono kryteria przyjmowania nowych członków poprzez wprowadzenie dla każdego wstępującego półrocznego okresu kandydackiego (chyba że zarząd uchyli ten okres). Aby po okresie kandydackim zostać członkiem zwyczajnym trzeba mieć rekomendację dwóch członków zwyczajnych PSR albo, jeśli kandydat jest uczestnikiem forum, dwóch moderatorów Racjonalisty.

Z kluczowych zmian, zreorganizowano ponadto struktury terenowe PSR: aby utworzyć ośrodek (mniejsze kompetencje i ograniczony tylko do jednej miejscowości)

potrzeba 5 członków PSR, aby utworzyć oddział — potrzeba 10 członków.

Marek Pawłowski po raz kolejny był przewodniczącym walnego zgromadzenia

Ze względu na moją rezygnację z funkcji prezesa, którą uzasadniłem [na forum PSR](http://www.racjonalista.pl/forum.php/s,189737) (<http://www.racjonalista.pl/forum.php/s,189737>), pojawiła się konieczność wybrania nowego. Przed zjazdem zgłosiły się dwie kandydatki: doktor socjologii Małgorzata Leśniak oraz dziennikarka

i tłumaczka Elżbieta Binswanger-Stefańska. Interesujące nie tylko, że same panie, ale i że obie z Krakowa.

Większością głosów nowym prezesem została wybrana **dr Małgorzata Leśniak**. Nowy prezes jest nauczycielem akademickim (dr nauk humanistycznych w zakresie socjologii); specjalizuje się w metodologii badań naukowych, statystyce matematycznej i socjologii przestępczości (z tego zakresu ma doktorat i z tego zakresu pisze habilitację). Wykłada na dwóch krakowskich uczelniach: w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego (tu jest prodziekanem Wydziału Nauk o Rodzinie) oraz w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ponadto jest mediatorem sądowym (sprawy cywilne). Zawodowo i społecznie od wielu już lat współpracuje z wieloma instytucjami i organizacjami: policją, służbą więzienną, Krakowskim Towarzystwem Pomocy Uzależnionym, Monarem (posiada uprawnienia lektora Towarzystwa Zapobiegania Narkomanii), Polskim Centrum Mediacji. Obecnie kieruje kilkoma projektami badawczymi, w tym projektem rządowym i projektem unijnym. W Racionaliście Małgorzata jest moderatorem forum. Program działania nowego prezesa znaleźć można [tutaj](http://www.racionalista.pl/forum.php/s,189744#w189915) (<http://www.racionalista.pl/forum.php/s,189744#w189915>).

Po 7 godzinach owocnego obradowania racjonalisci z całej Polski udali się na zasłużony relaks do pobliskiego lokalu, gdzie do późnej nocy świętowano Rok Ewolucji, Astronomii i szereg innych doniosłych i nieco mniej okoliczności, aby kolejnego poranka być w stanie udźwignąć całodniowy wysiłek intelektualny, który przygotowali organizatorzy ewolucjonistycznej konferencji popularnonaukowej.

Myślę, że to najbardziej racjonalistyczna z przygotowanych dotąd konferencji, wypełniona po brzegi różnymi ujęciami ewolucjonizmu, prezentowanymi przez czołowych polskich ewolucjonistów. Konferencję tę przygotowaliśmy wspólnie z Wydziałem Biologii UW i we współpracy z Muzeum Ewolucji i Muzeum Ziemi. Widownia dopisała, sala wykładowa była pełna. [Szczegółowy program...](http://www.racionalista.pl/forum.php/s,189670) (<http://www.racionalista.pl/forum.php/s,189670>)

W trakcie konferencji rozstrzygnięto konkurs PSR na esej i plakat ewolucyjny skierowany do młodzieży. Konkurs zorganizowany był z rozmachem, swój patronat nad nim objęły m.in. tygodnik Polityka, Radio TOK FM, Wydział Biologii UW, Wydział Biologii UG, Komitet Biologii Teoretycznej i Ewolucyjnej PAN, Sopotkie Towarzystwo Naukowe. Wyniki dostępne są na stronie dziendarwina.pl (<http://dziendarwina.pl>). Laureaci stawili się osobiście, aby odebrać cenne nagrody i gratulacje od organizatorów.

Była to bardzo udana impreza za którą gorące podziękowania należą się oddziałowi warszawskiemu PSR. Dla mnie najważniejszym wydarzeniem tego Festiwalu była prywatna prośba od jednego ze starszych racjonalistów z którym zakładaliśmy PSR, z którym przez lata funkcjonowania organizacji najczęściej się spieraliśmy. Ponieważ obawia się o swoje życie, poprosił mnie, abym w razie czego napisał o nim wspomnienie. Odebrałem to

jako prośbę o pogrzeb humanistyczny. Pokazało mi to, że różnić można się pięknie, czyli bez chowania urazów osobistych.

Im dłużej działam w PSR, tym więcej wspaniałych ludzi odkrywam i przekonuję się jak ważne są dla mnie te relacje, które bynajmniej nie są prostą pochodną relacji współpracy. Współpraca i więzy ideowe stają się doskonałym podłożem do narodzin szczerego koleżeństwa lub przyjaźni. Kontakt z drugim człowiekiem staje się wówczas esencją tego wszystkiego. Jest oczywiście Sprawa, ale ważniejszy jest od niej Człowiek...

Po kolejnym Festiwalu znów przybyło nam nowych członków, w tym jeden profesor.

Jako zwykłemu członkowi organizacji, której czuję się ojcem, będzie mi znacznie łatwiej korzystać z tych walorów Stowarzyszenia, z których nie bardzo udawało się jako prezesowi. Mam szczerą nadzieję, że ten organizm będzie się pięknie rozwijał (i o to Was proszę) i że kiedyś dorówna swoim znaczeniem Racjonalistom.

Na zakończenie tego podsumowania parę słów jakie przekazałem w ramach składania swojej funkcji.

Wykład dr hab. Pawła Golika, obok siedzi moderator konferencji, Marian Jankowski z PSR

Podsumowanie czteroletniej prezesury

Na czele PSR stałem od jego początków w roku 2005 przez ostatnie cztery lata. W tym czasie miałem okazję współpracować z czterema zarządami i z rosnącą stale liczbą osób przekładających Racjonalista.pl

swój racjonalistyczny światopogląd na działalność społeczną.

Pierwsza i najważniejsza obserwacja jaka się z tej perspektywy nasuwa, to konkluzja, iż z każdym kolejnym rokiem robiliśmy coraz więcej i rozwijaliśmy się coraz szybciej. Wytoczyliśmy sobie wyraźny kurs, iż każdy kolejny zarząd działa sprawniej i robi więcej niż poprzedni. Nie chodzi więc jedynie o podtrzymywanie działalności, ale o ekspansję efektywności.

Każdy kolejny zarząd więc poza zwyczajowym sprawozdaniem z działalności ustala, czy zrobił więcej niż poprzedni i dopiero wówczas można to skwitować: zadanie wykonane, rozwijamy się.

Oczywiście stowarzyszenie to organizacja nie tylko ukierunkowana na cele, ale i na grupowość czy wręcz wspólnotowość. Wysoki stopień integracji członków jest nie tylko czynnikiem warunkującym powodzenie innych celów, ale i celem samym w sobie. Dlatego też często bardziej wartościowym ogniwem zrzeszenia jest osoba mniej efektywna, lecz budująca lepsze więzi międzyludzkie, mniej konfliktowa itd. Nie wiem, czy poziom konfliktów w PSR jest typowy jak na polskie organizacje pozarządowe, ale wydaje się, że tak. Jest jednak z pewnością za wysoki i należy go redukować poprzez preferowanie osób koncyliacyjnie nastawionych. Pomimo tego, integracja polskich racjonalistów również wyraźnie się rozwija. Umacniania nie tylko dzięki rutynowym zebraniom ośrodków lokalnych, ale i wspólnym wyjazdom oraz ogólnopolskim festiwalom racjonalistycznym. Najwyrazistszą oznaką tego są tworzące się związki między ludźmi, którzy poznali się dzięki Racjonalistom lub PSR. Jest już ich trochę i z pewnością będzie coraz więcej, a każdy kolejny jest powodem do radości nas wszystkich, no może z wyjątkiem tych, którym towarzyszą zawirowania w które zaangażowanych jest więcej osób, a tak często z tymi związkami bywa. W każdym razie czekam z niecierpliwością na pierwszy ślub humanistyczny pary, dowolnej orientacji, która poznała się dzięki naszemu środowisku.

Kolejne spostrzeżenie, jakie nasuwa się z perspektywy owych czterech lat to udane budowanie wizerunku polskich racjonalistów, które z pewnością wciąż jeszcze trwa, ale jest aktualnie na bardzo dobrym poziomie. Po czterech latach nie tylko zaistnieliśmy na arenie polskiej i światowej jako dynamiczne i świeże zrzeszenie polskich niewierzących, ale i wyrosliśmy na zdecydowanego lidera polskiego ruchu laickiego. Stało się to oczywiście możliwe dzięki temu, że naszym głównym medium jest internet a naszą bazą duży portal racjonalistyczny. Dzięki temu coraz lepiej udaje nam się wyłuskiwać rozproszonych w całej Polsce jak rodzynki w cięście racjonalistów i angażować ich do działania na terenie całej Polski.

Dla mnie osobiście projekt PSR to był po prostu dalszy ciąg i naturalna konsekwencja tego, co robiłem w polskiej cyberprzestrzeni od 2000 roku, a co znalazło swój dojrzały wyraz w portalu Racjonalista. Racjonalista nie jest zwykłym czasopismem opinii, ale i największą polską platformą środowiska laickiego i wolnomysłicielskiego. Budowanie potencjału Racjonalisty to był długi proces, od larwy do motyla. Podobnie też dzieje się z PSR. Ponieważ zaczynaliśmy od zera absolutnego, nie można oczekiwać, że na krótko po utworzeniu organizacji będzie działać jak w szwajcarskim zegarku. Zaczęło się w ogóle od tego, że po czterech latach czystej wirtualności postanowiłem spotkać się z ludźmi, których znam tylko z cyberprzestrzeni, aby porozmawiać z nimi o utworzeniu organizacji społecznej. W roku 2004 zrobiłem wielkie tournée po Polsce, spotykając się z moimi wirtualnymi znajomymi w kilku miastach. Niektóre z tych osób do dziś są aktywne w PSR. PSR założyliśmy w kilkanaście osób. Od tego czasu stale napływają kolejni członkowie, a ja od tego czasu miałem możliwość realnej współpracy z kilkudziesięcioma osobami z całej Polski. Większość z tych kontaktów było owocnych i skutkowało realnymi efektami.

W obszarze tym udało się wypracować kilka głównych form działania.

1. Coroczne ogólnopolskie festiwale agregujące coraz więcej różnorodnych wydarzeń w jednym miejscu i czasie.
2. Konkursy związane z Dniem Darwina.
3. Kampanie społeczne jak Ateo Coming Out i Lista Ateistów, czy Kampania 196.
Ostatnio planowane: Ateiści wyjdźcie z szafy, kampania autobusowa.
4. Ceremonie humanistyczne.
5. Oświadczenia, petycje i apele.
6. Indywidualna pomoc w konkretnych wypadkach.
7. Konferencje i debaty.
8. Racjonalistyczne Kluby Filmowe.
9. Bieżące komentarze dla prasy.
10. Udział w programach i audycjach.
11. Udział w imprezach i szkoleniach międzynarodowych.
12. Organizowanie szkoleń rozwijających osobowość.

13. Wspólne wycieczki i obozy.

14. Patronaty imprez i wydawnictw zewnętrznych.

Czego najbardziej brak:

1. Włączanie się do spraw sądowych jako podmiot społeczny
2. Włączanie się w proces legislacyjny

Ważne jest, że nie działamy sami i udało się wypracować całkiem spore partnerstwo społeczne. Podejmowaliśmy lub jesteśmy w trakcie współpracy z ośrodkami uniwersyteckimi, przede wszystkim z:

1. Katedrą Prawa Wyznaniowego UW,
2. Wydziałem Biologii UW,
3. Wydziałem Humanistycznym Krakowskiej Szkoły Wyższej,
4. Wyższą Szkołą Humanistyczno-Ekonomiczną w Łodzi,
5. Zakładem Filozofii Kultury Uniwersytetu Szczecińskiego,
6. Sopotkim Towarzystwem Naukowym.

Jeśli chodzi o media, to:

1. Tok FM,
2. Polityka,
3. Poza tym Przekrój, Przegląd, Radio dla Ciebie, Fakty i Mity, Wiedza i Życie.

Wszystko to składa się na olbrzymi i rosnący kapitał społeczny PSR, który w przyszłości będzie owocował, jeśli tylko utrzymamy obecny kurs, choć mówiąc szczerze, mam nadzieję, że jeszcze bardziej zdynamizujemy jego przyrost. Aby to jednak było możliwe, kolejny prezes musi wziąć na siebie wysiłek dużego poświęcenia się na rzecz PSR.

Chciałbym odnieść się jeszcze do liczebności naszych szeregów. Mamy obecnie około 170 członków zwyczajnych oraz ponad tysiąc zarejestrowanych sympatyków. Nie są to liczby olbrzymie, zwłaszcza że niektórzy oczekują, że powinno nas być tysiące. Z pewnością jest coraz więcej członków, nasze szeregi rosną, lecz nie należy się spodziewać masowości, jeśli chcemy zachować wyrazisty profil ideowy. Nie ma się co oszukiwać, racjonalizm nie jest zjawiskiem zbyt powszechnym. Niewielka liczba członków może prowadzić do kanapowości lub elitarności. Szum medialny, jaki wokół siebie wywołujemy pokazuje, że bliżej nam tej drugiej drogi.

W parę osób raczej trudno budować prężnie działający ośrodek lokalny, ale w kilkanaście już można. Aby sprawnie zrealizować wiele znaczących projektów, wystarczy kilka osób. Liczy się bardziej energia do działania niż liczba członków organizacji. W takim gronie jakiego obecnie mamy można już zrobić bardzo wiele.

Kolejny czynnik będący gwarancją naszego sukcesu to skupienie wokół PSR Andrzej i Małgorzata Koraszewscy, Marek Szumilak wielu młodych ludzi. Imponujące jest to, że w kilku miastach, na czele z Krakowem, Grudziądzem i Łodzią rozwinęły się energiczne młodzieżówki. Młodzi robią wiele, mają dużo fajnych pomysłów i energii. Tym łatwiej przychodzi mi wspieranie młodych, nawet wbrew niektórym starszym działaczom, że swego czasu miałem sporo kompleksów związanych z młodym wiekiem oraz sam musiałem przebijać głową mur. Założyłem Racjonalistę jako dwudziestolatek. Szybko stał się to serwis będący ważnym odniesieniem dla Racjonalista.pl

polskich niewierzących. Ludzie zaczęli do mnie pisać o swoich osobistych problemach. Kiedy po jakimś czasie wychodziło, że pięćdziesięcioletni pan otwierał się z problemami przed dwudziestolatkiem, reakcje były dla mnie czasami dość kłopotliwe. W każdym razie jestem dziś przekonany, że gwarantem naszego sukcesu jest traktowanie młodzieżówek racjonalistycznych jako priorytetu.

Jeśli chodzi o kontakty z mediami to dziś sytuacja wygląda tak, że mamy wydeptane ścieżki do bardzo wielu mediów, nie tylko prywatnych, ale i publicznych, które chętnie będą nagłaśniać nasze inicjatywy. Największym zainteresowaniem cieszą się oczywiście Lista Ateistów i ceremonie humanistyczne, i nie są na szczęście traktowane jako ciekawostka. Do dziś, po wielu miesiącach od pierwszego ślubu humanistycznego, powstają na temat tych ślubów materiały prasowe. Zainteresowanie mediów jest akceleratorem naszych przedsięwzięć i często warunkuje ich społeczny sukces. Rozwijanie zatem kontaktów z mediami to jeden z głównych priorytetów PSR.

Kończąc moje podsumowanie, chciałbym serdecznie podziękować wszystkim z którymi miałem przez te lata okazję współpracować. Nie sposób wymienić wszystkich, z którymi miałem okazję robić fajne i ważne rzeczy, i którym zawdzięczamy to, czym obecnie jesteśmy, nie sposób jednak z drugiej strony pominąć tych, którzy dali z siebie najwięcej.

Pragnę więc podziękować drużynie, która przygotowała aktualny Festiwal Racjonalistyczny: Przemkowi Berowskiemu, Kasi Tarnowskiej, Przemkowi Pieli oraz przede wszystkim Markowi Pawłowskiemu i Marianowi Jankowskiemu.

Za przygotowanie poprzedniego Festiwalu dziękuję: Ewelinie Podsiad, Łukaszowi Dąbrowieckiemu, Anrzejowi Tomanie, Mateuszowi Burzawie, Wojciechowi Skorupskiemu, oraz przede wszystkim Małgorzacie Leśniak.

Za Listę Ateistów oraz za to, że już drugą kadencję jest jednym z najaktywniejszych działaczy PSR i filarem zarządu dziękuję Markowi Ławreszukowi.

Za rozwijanie frakcji ewolucyjnej ewolucyjnej, Dzień Darwina i konkursy ewolucyjne dziękuję Andrzejowi i Małgorzacie Koraszewskim. Szczególne podziękowanie należy się Katarzynie Tarnowskiej za to, że doprowadziła do sukcesu obecny konkurs ewolucyjny. Za obsługę medialną PSR dziękuję Agnieszce Zakrzewicz, za obsługę informatyczną — Michałowi Przechowi oraz Tomaszowi Kalwasińskiemu.

Za obsługę graficzną podziękowania należą się Eli Grabarczyk-Ponimasz, Piotrowi Radziwoniowi i Zuzannie Niemier.

Za rozwijanie ceremonii humanistycznych dziękuję Krzysztofowi Tanewskiemu, Markowi Pawłowskiemu, Miłoszowi Kuligowskiemu oraz Xymenie Zamerskiej.

Przemkowi Pieli dziękuję za prowadzenie spraw zagranicznych w zarządzie. Maciejowi Psykowi za liczne inicjatywy pism i interwencji.

Joannie Rutkowskiej za położenie podwalin pod funkcjonowanie sekretariatu PSR.

Dziękuję Andrzejowi Kierskiemu oraz Monice Stogowskiej za położenie podwalin pod młodzieżówki racjonalistyczne. Za organizowanie kina racjonalisty dziękuję Łukaszowi Dąbrowieckiemu oraz Aleksandrowi Ciokowi.

Pawłowi Glińskiemu dziękuję za rozwijanie frakcji apostatycznej w PSR.

Arlecie Boldzie-Górnej dziękuję za

Kampanię 196.

Dziękuję wreszcie Eli Binswanger-Stefańskiej, Dariuszowi Kaliszukowi, Radkowi Adamiakowi, Maciejowi Twardowskiemu, Ilonie Boskiej, Bożenie Mozolewskiej oraz Jerzemu Kochanowi.

Jeśli kogoś pominąłem to wynikało to z tego, że pisałem to w nocy w czasie drogi do Warszawy, więc proszę o wybaczenie.

Mam nadzieję nadal z wami współpracować choć w innej już roli.

Dotychczasowe Festiwale Racjonalistyczne

I Festiwal Racjonalistyczny — Radzików, 6-8 X 2006. Jedyna jak dotąd trzydniowa impreza racjonalistów, poza konferencją i walnym zgromadzeniem: kino racjonalisty i wspólne ognisko. [Zobacz fotorelację...](http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5066) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5066>)

II Festiwal Racjonalistyczny — Warszawa, 8-9 XII 2007. Poza konferencją i walnym: pierwszy w Polsce ślub humanistyczny, przyznanie tytułu Racjonalisty Roku, akt zbiorowej Racjonalista.pl

i publicznej apostazji, goście z europejskich organizacji humanistycznych. [Zobacz sprawozdanie...](#) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,5666>)

III Festiwal Racjonalistyczny — Kraków, 6-7 XII 2008. Poza konferencją i zgromadzeniem delegatów: koncert Twelve Moons, Racjonalista Roku, wystawa Andrzeja Mleczko. [Zobacz wideopodsumowanie](#) (http://www.youtube.com/watch?v=02xgumxHGW0&feature=channel_page) , [relację z Racjonalisty Roku](#) (http://www.youtube.com/watch?v=4b45h4ZJEvY&feature=channel_page) , wystąpienie Edwina Bandyka: [cz. 1](#) (<http://www.youtube.com/watch?v=dFVSMJ7px64&feature=channel>) i [cz. 2](#) (http://www.youtube.com/watch?v=ef41iq24bgI&feature=channel_page) . Na stronach naszych słowackich przyjaciół dostępne są także [zdjęcia z Festiwalu](#) (<http://picasaweb.google.sk/fjedinak/Krakow>) oraz [relacja](#) (<http://slovakia.humanists.net/polrack.htm>) .

IV Festiwal Racjonalistyczny — Warszawa, 21-22 III 2009. Zdjęcia zrobione przez Michała Przecha: [walne](#) (<http://galeria.racjonalista.pl/thumbnails.php?album=46>) , [konferencja](#) (<http://galeria.racjonalista.pl/thumbnails.php?album=47>) .

Zobacz także te strony:

[Jest taka młodzież, są tacy nauczyciele](#)

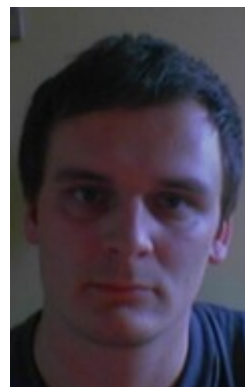
Mariusz Agnosiewicz

Redaktor naczelny Racjonalisty, prezes PSR. Kontakt online ([GG](#), [Skype](#))

[Wyślij użytkownikowi Mariusz Agnosiewicz](#)

[Pokaż inne teksty autora](#)

(Publikacja: 25-03-2009)

[Oryginał.](#) (<http://www.racjonalista.pl/kk.php/s,6430>)

Contents Copyright © 2000-2009 Mariusz Agnosiewicz

Programming Copyright © 2001-2009 Michał Przech

Autorem portalu Racjonalista.pl jest Michał Przech, zwany niżej Autorem.
Właścicielami portalu są Mariusz Agnosiewicz oraz Autor.

Żadna część niniejszych opracowań nie może być wykorzystywana w celach komercyjnych, bez uprzedniej pisemnej zgody Właściciela, który zastrzega sobie niniejszym wszelkie prawa, przewidziane w przepisach szczególnych, oraz zgodnie z prawem cywilnym i handlowym, w szczególności z tytułu praw autorskich, wynalazczych, znaków towarowych do tego portalu i jakiegokolwiek jego części.

Wszystkie strony tego portalu, wliczając w to strukturę katalogów, skrypty oraz inne programy komputerowe, zostały wytworzone i są administrowane przez Autora. Stanowią one wyłączną własność Właściciela. Właściciel zastrzega sobie prawo do okresowych modyfikacji zawartości tego portalu oraz opisu niniejszych Praw Autorskich bez uprzedniego powiadomienia. Jeżeli nie akceptujesz tej polityki możesz nie odwiedzać tego portalu i nie korzystać z jego zasobów.

Informacje zawarte na tym portalu przeznaczone są do użytku prywatnego osób odwiedzających te strony. Można je pobierać, drukować i przeglądać jedynie w celach informacyjnych, bez czerpania z tego tytułu korzyści finansowych lub pobierania wynagrodzenia w dowolnej formie. Modyfikacja zawartości stron oraz skryptów jest zabroniona. Niniejszym udziela się zgody na swobodne kopiowanie dokumentów portalu Racjonalista.pl tak w formie elektronicznej, jak i drukowanej, w celach innych niż handlowe, z zachowaniem tej informacji.

Plik PDF, który czytasz, może być rozpowszechniany jedynie w formie oryginalnej, w jakiej występuje na portalu. **Plik ten nie może być traktowany jako oficjalna lub oryginalna wersja tekstu, jaki zawiera.**

Treść tego zapisu stosuje się do wersji zarówno polsko jak i angielskojęzycznych portalu pod domenami Racjonalista.pl, TheRationalist.eu.org oraz Neutrum.eu.org.

Wszelkie pytania prosimy kierować do redakcja@racjonalista.pl